बालमोदिनी

आत्मज्ञानप्राप्तिः

● श्रद्धा उभयकर, गोवा

प्राचीने काले केचन ऋषयः स्थानं स्थानं गत्वा जनान् उपदिशन्तः ज्ञानं प्रसारयन्ति स्म । अन्ये केचन स्व-वसतिस्थले एव तिष्ठन्ति स्म । भक्ताः उपदेशं श्रोतुं तेषां समीपम् एव आगच्छन्ति स्म ।

कदाचित् सृष्टिकर्ता ब्रह्मा अचिन्तयत् - 'मया सृष्टिकार्यं परित्यज्य तपः आचरणीयम्' इति । अतः सः सनक-सनत्कुमार-सनन्दन-सनत्सुजातान् असृजत् । सृष्टिकार्यं च तेभ्यः समर्प्य - ''मम तपस्यासमाप्तिपर्यन्तं भवद्भिः एतत् कार्यं करणीयम्'' इति आदिश्य ततः निर्गतवान् ।

नारदः स्वसहोदराणां वैराग्यम् आत्मज्ञानप्राप्ति-जिज्ञासां च जानाति स्म । अतः सः तान् स्मारितवान् - ''योग्यं गुरुम् अन्विष्य मुक्तिं प्राप्तुं प्रयत्नं कुर्वन्तु भवन्तः'' इति ।

एतत् युक्तं भावयन्तः सनकादयः वैकुण्ठं गतवन्तः । तत्र लक्ष्मीसमेतः विष्णुः तैः दृष्टः । तत्रत्यं वैभवम् अपि तैः लक्षितम् । ते अचिन्तयन् - 'गृहस्थः लक्ष्मी-पतिः सवैभवनगरवासी । एषः अस्मभ्यम् आत्मज्ञानं दातुं कथम् अर्हेत् ?' इति ।

भगवान् शिवः अन्तर्ज्ञानेन एतत्सर्वं ज्ञातवान् । 'यदि एते पत्नीसहितं मां पश्येयुः तर्हि निराशतां प्राप्नुयुः' इति विचिन्त्य सः सनकादीन् अनुग्रहीतुम् इच्छन् दक्षिणामूर्तिरूपेण अवतारं प्राप्य मानससरोवरस्य उत्तरस्यां दिशि वटवृक्षस्य अधः चिन्मुद्रां धृत्वा उपविष्टवान् ।

वैकुण्ठतः प्रत्यागच्छन्तः सनकादयः पूर्णज्ञानमुद्रायां स्थितं भगवन्तं शिवम् अपश्यन् । शिवस्य दर्शनसमनन्तरम् एव ते सशंयरहिताः प्रमुदिताः च अभवन् । त्रिभिः प्रदक्षिणैः तं नमस्कृत्य तस्य पादमूले उपविष्टवन्तः ते । तत्रैव समाधिस्थाः सन्तः ते आत्मज्ञानवन्तः जाताः । ■